

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ СЕМЕНА КУЗНЕЦЯ

Робоча програма
навчальної дисципліни
"УПРАВЛІННЯ БАНКІВСЬКИМИ
РИЗИКАМИ"

для студентів спеціальності
8.03050802 "Банківська справа"
всіх форм навчання

Харків. Вид. ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 2014

Затверджено на засіданні кафедри банківської справи.
Протокол № 2 від 20.09.2013 р.

Укладачі: Колодізев О. М.
Дзеніс В. О.

P58   Робоча програма навчальної дисципліни "Управління банківськими ризиками" для студентів спеціальності 8.03050802 "Банківська справа" всіх форм навчання / укл. О. М. Колодізев, В. О. Дзеніс. – Х. : Вид. ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 2014. – 39 с. (Укр. мов.)

Подано тематичний план навчальної дисципліни та її зміст за модулями й темами, вміщено плани лекцій і семінарських (практичних) занять, матеріал щодо закріплення знань (самостійну роботу, контрольні запитання), критерії оцінювання знань студентів.

Рекомендовано для магістрів спеціальності 8.03050802 "Банківська справа" всіх форм навчання.

Вступ

Існуюча наявність чинників ризику призводить до появи ризиків, що пов'язані практично з усіма сферами банківської політики. Значний ступінь їхнього впливу ставить комерційні банки перед необхідністю пошуку ефективної методології, методики та інструментарію щодо раціональної стратегії управління ризиками та її регулювання. Тому навчальна дисципліна "Управління банківськими ризиками" є важливою для підготовки магістрів спеціальності 8.03050802 "Банківська справа".

Навчальну дисципліну зараховано до групи вибіркового циклу професійної підготовки магістрів зі спеціальності 8.03050802 "Банківська справа". Навчальна дисципліна є невід'ємною частиною циклу економічних дисциплін, необхідних працівникам банківських установ та фінансових небанківських інститутів. Програму навчальної дисципліни розроблено у відповідності до вимог галузевого стандарту вищої освіти на базі освітньо-професійної програми підготовки магістрів.

Мета дисципліни – надання студентам необхідних теоретичних основ, методичних рекомендацій і практичних навичок щодо теорії та практики системи управління банківськими ризиками та механізму її регулювання в Україні.

Для досягнення мети поставлені такі основні **завдання**:

вивчення основ теорії на рівні знань, необхідних для засвоєння системи взаємозалежних профільюючих дисциплін;

ознайомлення з основами теорії управління ризиками на рівні представлень, що розширюють професійний кругозір фахівця;

осмислення сучасних проблем організації системи управління банківськими ризиками;

вивчення сутності різних форм та методів управління банківськими ризиками;

вивчення взаємозв'язку ризиків із фінансовими результатами діяльності банку;

опрацювання та аналіз доцільності використання нормативів Національного банку України для оцінювання ризиків банківської діяльності.

Предметом навчальної дисципліни є вивчення теоретичних основ та методології, концепцій, підходів і критеріїв обґрунтування системи управління банківськими ризиками.

Вивчення навчальної дисципліни дозволить фахівцю комплексно уявляти діяльність учасників процесу управління банківськими ризиками, визначати та ідентифікувати банківські ризики, а також припускає одержання фундаментальних знань та практичних навичок з оцінки та аналізу складових факторів ризику. в процесі управління ними.

Структуру навчальної дисципліни наведено в табл. 1.

Таблиця 1

Структура навчальної дисципліни

Характеристика дисципліни: підготовка магістрів	Галузь знань, спеціальність, освітньо-кваліфікаційний рівень	Характеристика навчальної дисципліни
Кількість кредитів відповідних ECTS – 4; у тому числі: змістовних модулів – 2; самостійна робота	Шифр та назва галузі знань: 0305 "Економіка та підприємництво"	Вибіркова. Рік підготовки: 1 (5). Семестр: 2 (10)
Кількість годин: усього – 144; за змістовними модулями: модуль 1 – 84 год.; модуль 2 – 60 год.	Шифр та назва спеціальності: 8.03050802 "Банківська справа"	Лекції: кількість годин – 30. Практичні (семінарські) заняття: кількість годин – 30. Самостійна робота: кількість годин – 84
Кількість тижнів викладання дисципліни:15. Кількість годин на тиждень – 4	Освітньо-кваліфікаційний рівень: магістр	Вид контролю: ПМК

У процесі навчання студенти отримують необхідні знання під час проведення аудиторних занять: лекційних, практичних (семінарських). Також велике значення в процесі вивчення та закріплення знань має самостійна робота студентів.

1. Кваліфікаційні вимоги до студентів

З метою найкращого засвоєння навчального матеріалу дисципліни студенти повинні до його початку опанувати знання і навички в галузі економічної теорії, макро- і мікроекономіки, теорії фінансів, грошей та кредиту, менеджменту, маркетингу, регіональної соціально-економічної політики, економічного аналізу, інвестування, аналізу інвестиційних проектів, кредитування та контролю. Цю дисципліну вивчають студенти, оволодівши знаннями з таких спеціальних дисциплін, як "Гроші та кредит", "Банківська система", "Інвестиційне кредитування", "Аналіз банківської діяльності".

У процесі навчання студенти отримують необхідні знання під час лекційних занять і виконуючи практичні завдання.

Найбільш складні питання винесено на розгляд і обговорення під час семінарських занять. Також велике значення в процесі вивчення та закріплення знань має самостійна робота студентів. Усі ці види занять розроблені відповідно до вимог кредитно-модульної системи організації навчального процесу.

При викладенні навчальної дисципліни основна увага приділяється поєднанню теорії і практики, що сприяє оволодінню студентами певних компетентностей.

Компетентність – здатність розв'язувати складні спеціалізовані задачі та практичні проблеми у певній галузі професійної діяльності або у процесі навчання, що передбачає застосування певних теорій та методів відповідної науки і характеризується комплексністю та невизначеністю умов;

компетентність/компетентності – здатність особи до виконання певного виду діяльності, що виражається через знання, розуміння, уміння, цінності, інші особисті якості.

Згідно з Національною рамкою кваліфікацій перелік предметних компетентностей у розрізі тематики навчальної дисципліни "Управління банківськими ризиками" та опис кваліфікаційних характеристик рівня 7 ("магістр") в рамках навчальної дисципліни наведено в табл. 2.

Предметні компетентності та кваліфікаційні характеристики, якими мають володіти випускники спеціальності 8.03050802 "Банківська справа" освітньо-кваліфікаційного рівня "Магістр" після вивчення навчальної дисципліни "Управління банківськими ризиками"

Знання	Уміння	Комунікація	Автономність та відповідальність
1	2	3	4
1. Здатність до визначення організація та функціонування системи управління банківськими ризиками			
Розуміти теоретичні засади економічних ризиків. Розуміння процесу управління банківськими ризиками. Розуміння особливостей функціонування системи ризик-менеджменту в банку. Розуміти ідентифікацію банківських ризиків. Знати методи управління банківськими ризиками	Уміння класифікувати банківські ризики. Уміння застосовувати методи визначення економічного капіталу. Уміння Розраховувати економічний капітал за окремими видами ризиків. Уміння Функції та завдання правління банку щодо управління ризиками. Уміння застосовувати математичні методи оцінювання ризиків. Уміння оцінювати складові фактори ризику валютного портфелю банку. Уміння визначати методи управління банківськими ризиками	Встановлення комунікативного контакту між учасниками системи ризик-менеджменту банку. Донесення інформації про особливості, переваги та недоліки методів управління банківськими ризиками	Відповідальність за прийняття рішень у непередбачуваних умовах. Відповідальність за прийняття рішень щодо формування організації та функціонування системи ризик-менеджменту в банку. Здатність до подальшого навчання з високим рівнем автономності
2. Здатність до управління банківськими ризиками			
Розуміти управління інвестиційними ризиками в банку	Уміння аналізувати ефективність управління інвестиційним портфелем банку	Встановлення комунікативного контакту між функціональними підрозділами банку	Відповідальність за якість результатів розрахунків ефективності управління кредитним

			ризиком банку
--	--	--	---------------

Закінчення табл. 2

1	2	3	4
<p>Розуміти хеджування ризиків у банку.</p> <p>Розуміти управління фінансовими неціновими ризиками банку.</p> <p>Розуміти управління функціональними ризиками банку.</p> <p>Знати етапи проведення контролю за банківськими ризиками</p>	<p>Уміння застосовувати цінову модель ринку капіталу.</p> <p>Уміння застосовувати сучасну портфельну теорію.</p> <p>Уміння аналізувати похідні фінансові інструменти.</p> <p>Уміння застосовувати портфельний підхід до хеджування.</p> <p>Уміння розраховувати ефективність управління хеджевим портфелем банку.</p> <p>Уміння оцінювати кредитний ризик банку.</p> <p>Уміння визначати методи управління кредитним ризиком банку.</p> <p>Уміння розраховувати ефективність управління кредитним портфелем банку.</p> <p>Уміння оцінювати ризик ліквідності за допомогою моделі динамічного індикатора.</p> <p>Уміння управляти функціональними ризиками банку.</p> <p>Уміння здійснювати контроль за банківськими ризиками.</p> <p>Уміння складати інформаційні звіти в</p>	<p>Донесення інформації про особливості, переваги та недоліки від фахівців внутрішнього контролю банку.</p> <p>Донесення власних висновків та обґрунтованих пропозицій фахівців із моніторингу банківських ризиків</p>	<p>Відповідальність за прийняття рішень в невизначених умовах.</p> <p>Здатність до подальшого навчання з високим рівнем автономності</p>

	системі моніторингу		
--	---------------------	--	--

2. Тематичний план навчальної дисципліни

Приступаючи до вивчення дисципліни, кожен студент має бути ознайомлений з програмою дисципліни, формами організації навчання, зі структурою, змістом та обсягом кожного з її навчальних модулів, а також з усіма видами контролю та методикою оцінювання навчальної роботи.

Тематичний план дисципліни складається з двох модулів, кожний з яких об'єднує у собі відносно окремий самостійний блок дисципліни, який логічно пов'язує кілька навчальних елементів дисципліни за змістом та взаємозв'язками.

Навчальний процес згідно з програмою навчальної дисципліни "Управління банківськими ризиками" здійснюється у таких формах: лекційні заняття, семінарські та практичні заняття; самостійна робота студентів. Структура залікового кредиту дисципліни наведена в табл. 3.

Таблиця 3

Структура залікового кредиту навчальної дисципліни

Тема	Кількість годин, відведених на:			
	лекції	практичні (семінарські) заняття	самостійну роботу	Разом
1	2	3	4	5
Змістовний модуль 1. Організація та функціонування системи управління банківськими ризиками				
Тема 1. Теоретичні засади економічних ризиків	4	4	8	16
Тема 2. Процес управління банківськими ризиками	4	4	8	16
Тема 3. Організація та функціонування системи ризик-менеджменту в банку	4	4	8	16
Тема 4. Виявлення та ідентифікація банківських ризиків	4	4	8	16
Тема 5. Методи управління банківськими ризиками	4	4	12	20
Разом годин за модулем	20	20	44	84
Змістовний модуль 2. Зміст і характеристика механізму управління банківськими ризиками				
Тема 6. Управління	2	2	8	12

інвестиційними ризиками в банку				
---------------------------------	--	--	--	--

Закінчення табл. 3

1	2	3	4	5
Тема 7. Хеджування ризиків у банку	2	2	8	12
Тема 8. Управління фінансовими неціновими ризиками банку	2	2	8	12
Тема 9. Управління функціональними ризиками банку	2	2	8	12
Тема 10. Контроль за банківськими ризиками	2	2	8	12
Разом годин за модулем	10	10	40	60
Всього годин	30	30	84	144

3. Зміст навчальної дисципліни за модулями та темами

Змістовний модуль 1. Організація та функціонування системи управління банківськими ризиками

Тема 1. Теоретичні засади економічних ризиків

Сутність та фактори виникнення економічних ризиків. Класифікація банківських ризиків. Стратегії управління банківськими ризиками. Взаємозв'язок ризиків із фінансовими результатами діяльності банку.

Тема 2. Процес управління банківськими ризиками

Зміст, завдання та принципи управління банківськими ризиками. Етапи процесу управління ризиками. Сутність економічного капіталу. Методи визначення економічного капіталу. Розрахунок економічного капіталу за окремими видами ризиків.

Тема 3. Організація та функціонування системи ризик-менеджменту в банку

Організаційні засади побудови системи ризик-менеджменту в банку. Функції та завдання спостережної ради банку в системі ризик-

менеджменту. Функції та завдання правління банку щодо управління ризиками.

Тема 4. Виявлення та ідентифікація банківських ризиків

Кількісні показники оцінювання банківських ризиків. Математичні методи оцінювання ризиків. Оцінювання складових факторів ризику валютного портфеля банку.

Тема 5. Методи управління банківськими ризиками

Методи уникнення банківських ризиків. Методи зниження банківських ризиків. Методи самостійного протистояння банківським ризикам. Методи передання банківських ризиків.

Змістовний модуль 2. Зміст і характеристика механізму управління банківськими ризиками

Тема 6. Управління інвестиційними ризиками в банку

Традиційна портфельна теорія. Нетрадиційна (сучасна) портфельна теорія. Ризики інвестиційного портфеля і диверсифікація. Аналіз ефективності управління інвестиційним портфелем банку.

Тема 7. Хеджування ризиків у банку

Економічна сутність хеджування. Хеджування, спекуляція та страхування. Похідні фінансові інструменти. Портфельний підхід до хеджування. Хеджування процентного ризику у банку. Хеджування валютного ризику банку. Методи визначення коефіцієнта хеджування. Ефективність управління "хеджевим" портфелем банку.

Тема 8. Управління фінансовими неціновими ризиками банку

Сутність та джерела виникнення кредитних ризиків у діяльності банку. Оцінювання кредитного ризику банку. Методи управління кредитним ризиком. Управління ризиком окремого кредиту. Формування

резерву на відшкодування можливих втрат за кредитними операціями банку. Ефективність управління кредитним портфелем банку. Сутність ризику ліквідності та системний підхід до його оцінювання.

Тема 9. Управління функціональними ризиками банку

Види функціональних ризиків банку. Управління операційно-технологічним ризиком банку. Управління ризиком репутації банку. Управління юридичним ризиком банку. Управління стратегічним ризиком банку. Управління інформаційними ризиками банку. Управління ризиком інформаційних технологій, ризиком упровадження нових продуктів та послуг, маркетинговим ризиком.

Тема 10. Контроль за банківськими ризиками

Завдання та функції системи внутрішнього контролю у банку. Організаційна побудова служби внутрішнього контролю у банку. Моніторинг банківських ризиків. Інформаційні звіти в системі моніторингу.

4. Плани лекцій

Змістовний модуль 1. Організація та функціонування системи управління банківськими ризиками

Тема 1. Теоретичні засади економічних ризиків

1. Сутність та фактори виникнення економічних ризиків.
2. Стратегії управління банківськими ризиками.
3. Класифікація банківських ризиків.
4. Взаємозв'язок ризиків із фінансовими результатами діяльності банку.

Література: [1; 2; 7; 17; 18; 20; 22].

Тема 2. Процес управління банківськими ризиками

1. Зміст, завдання та принципи управління банківськими ризиками.
2. Етапи процесу управління ризиками.
3. Сутність економічного капіталу.

4. Методи визначення економічного капіталу.
  5. Розрахунок економічного капіталу за окремими видами ризиків.
- Література: [3; 5; 6; 8; 11; 13; 19; 22].

Тема 3. Організація та функціонування системи ризик-менеджменту в банку

1. Організаційні засади побудови системи ризик-менеджменту в банку.
  2. Функції та завдання спостережної ради банку в системі ризик-менеджменту.
  3. Функції та завдання правління банку щодо управління ризиками.
- Література: [3; 5; 7; 8; 11; 18].

Тема 4. Виявлення та ідентифікація банківських ризиків

1. Кількісні показники оцінювання банківських ризиків.
  2. Математичні методи оцінювання ризиків.
  3. Оцінювання складових факторів ризику валютного портфеля банку.
- Література: [5; 6; 7; 13; 15].

Тема 5. Методи управління банківськими ризиками

1. Методи уникнення банківських ризиків.
  2. Методи зниження банківських ризиків.
  3. Методи самостійного протистояння банківським ризикам.
  4. Методи передання банківських ризиків.
- Література: [1; 2; 5 – 7; 15; 19].

Змістовний модуль 2. Зміст і характеристика механізму управління банківськими ризиками

Тема 6. Управління інвестиційними ризиками в банку

1. Традиційна портфельна теорія.
2. Нетрадиційна (сучасна) портфельна теорія.
3. Ризики інвестиційного портфеля і диверсифікація.

4. Аналіз ефективності управління інвестиційним портфелем банку.
Література: [1; 2; 5; 12; 23].

Тема 7. Хеджування ризиків у банку

1. Економічна сутність хеджування.
  2. Хеджування, спекуляція та страхування.
  3. Похідні фінансові інструменти.
  4. Портфельний підхід до хеджування.
  5. Хеджування процентного ризику у банку.
  6. Хеджування валютного ризику банку.
  7. Методи визначення коефіцієнта хеджування.
  8. Ефективність управління "хеджевим" портфелем банку.
- Література: [5; 8; 15; 21].

Тема 8. Управління фінансовими неціновими ризиками банку

1. Сутність та джерела виникнення кредитних ризиків у діяльності банку.
  2. Оцінювання кредитного ризику банку.
  3. Методи управління кредитним ризиком.
  4. Управління ризиком окремого кредиту.
  5. Формування резерву на відшкодування можливих втрат за кредитними операціями банку.
  6. Ефективність управління кредитним портфелем банку.
  7. Сутність ризику ліквідності та системний підхід до його оцінювання.
- Література: [3; 5; 6; 9; 14; 16].

Тема 9. Управління функціональними ризиками банку

1. Види функціональних ризиків банку.
2. Управління операційно-технологічним ризиком банку.
3. Управління ризиком репутації банку.
4. Управління юридичним ризиком банку.
5. Управління стратегічним ризиком банку.
6. Управління інформаційними ризиками банку.
7. Управління ризиком інформаційних технологій, ризиком

упровадження нових продуктів та послуг, маркетинговим ризиком.

Література: [1 – 3; 5; 8; 13; 22].

Тема 10. Контроль за банківськими ризиками

1. Завдання та функції системи внутрішнього контролю у банку.
2. Організаційна побудова служби внутрішнього контролю у банку.
3. Моніторинг банківських ризиків.
4. Інформаційні звіти в системі моніторингу.

Література: [4; 8; 10; 20].

5. Плани семінарських (практичних) занять

За кожною темою викладач проводить заняття, яке містить семінарську та практичну частини.

Семінарське заняття – форма навчального заняття, спрямована на закріплення студентом теоретичних знань, отриманих як на лекційних заняттях, так і в процесі самостійного вивчення матеріалу. На семінарській частині заняття викладач організує обговорення/дискусію із студентами навколо попередньо визначених питань з тем, до котрих студенти готують тези виступів, теми визначаються робочою навчальною програмою. Викладач оцінює підготовлені студентами виступи, активність у дискусії, вміння формулювати і відстоювати свою позицію тощо.

Семінарські заняття проводяться в аудиторіях або в навчальних кабінетах з однією академічною групою. Підсумкові оцінки за кожне семінарське заняття вносяться у відповідний журнал.

Практичне заняття – форма навчального заняття, при якій викладач організує детальний розгляд студентами окремих теоретичних положень навчальної дисципліни та формує вміння та навички їх практичного застосування шляхом індивідуального виконання студентом відповідно сформульованих завдань.

Проведення практичного заняття ґрунтується на попередньо підготовленому методичному матеріалі – тестах для виявлення ступеня оволодіння студентами необхідними теоретичними положеннями, наборі завдань різної складності для розв'язання їх студентами на занятті.

Практичне заняття включає проведення попереднього контролю знань, умінь і навичок студентів, постановку загальної проблеми

викладачем та її обговорення за участю студентів, розв'язування завдань з їх обговоренням, розв'язування контрольних завдань, їх перевірку, оцінювання.

Підсумкові оцінки за кожне практичне заняття вносяться у відповідний журнал.

Оцінки, отримані студентом за окремі практичні (семінарські) заняття враховуються при виставленні поточної модульної (практичний модульний контроль) оцінки з даної навчальної дисципліни.

План проведення семінарських (практичних) занять наведено у табл. 4.

Таблиця 4

План проведення семінарських (практичних) занять

Назва теми	Перелік практичної роботи (опрацьованих питань)	Кількість годин	Література
Змістовний модуль 1. Організація та функціонування системи управління банківськими ризиками			
1	2	3	4
Тема 1. Теоретичні засади економічних ризиків	1. Семінарське заняття: "Сутність банківських ризиків та фактори, що зумовлюють їх виникнення". 2. Практичне заняття: Робота з поняттями "банківський ризик", "управління банківськими ризиками", "економічні ризики". 3. Семінарське заняття: "Особливості стратегії управління банківськими ризиками". 4. Практичне заняття: Розгадування кросвордів "банківська термінологія"	1 1 1 1	[1; 2; 7; 17; 18; 20; 22]
Тема 2. Процес управління банківськими ризиками	1. Семінарське заняття: "Прибутковість капіталу з урахуванням ризиків (метод RAROC)". 2. Практичне заняття: "Формування принципів управління банківськими ризиками". 3. Семінарське заняття: "Метод доданої економічної вартості". 4. Практичне заняття: "Розрахунок прибутковості капіталу з урахуванням ризиків (метод RAROC)"	1 1 1 1	[3; 5; 6; 8; 11; 13; 19; 22]

Тема 3. Організація та функціонування системи ризик-менеджменту в банку	1. Семінарське заняття: "Організація роботи структурних підрозділів банку в процесі управління ризиками".	1	[3; 5; 7; 8; 11; 18]
	2. Практичне заняття: "Організація побудови системи ризик-менеджменту в банку".	1	
	3. Практичне заняття: "Визначення завдань спостережної ради банку в системі ризик-менеджменту"	1	

Продовження табл. 4

1	2	3	4
	4. Практичне заняття: "Організація роботи структурних підрозділів банку в процесі управління ризиками"	1	
Тема 4. Виявлення та ідентифікація банківських ризиків	1. Семінарське заняття: "VaR-методологія кількісної оцінки ризику".	2	[5; 6; 7; 13; 15]
	2. Практичне заняття: "Завдання на повторення: використання математичних методів оцінювання ризиків".	1	
	3. Практичне заняття: "Використання VaR-методології кількісної оцінки ризику"	1	
Тема 5. Методи управління банківськими ризиками	1. Семінарське заняття: "Класифікація методів управління банківськими ризиками".	2	[1; 2; 5 – 7; 15; 19]
	2. Практичне заняття: "Виявлення особливостей класифікації методів управління банківськими ризиками"	2	
Змістовний модуль 2. Зміст і характеристика механізму управління банківськими ризиками			
Тема 6. Управління інвестиційними ризиками в банку	1. Семінарське заняття: "Цінова модель ринку капіталу В. Шарпа".	1	[1; 2; 5; 12; 23]
	2. Практичне заняття: "Практичне застосування сучасної портфельної теорії"	1	
Тема 7. Хеджування ризиків у банку	1. Семінарське заняття: "Похідні фінансові інструменти: 1.1. Форвардні контракти. 1.2. Ф'ючерсні контракти. 1.3. Опціони. 1.4. Своп-контракти".	1	[5; 8; 15; 21]
	2. Практичне заняття: "Хеджування процентного ризику у банку: 2.1. Хеджування процентного ризику за допомогою форвардних контрактів. 2.2. Хеджування ф'ючерсами"	0,5	

	<p>процентних ставок.</p> <p>2.3. Опціони процентних ставок як інструменти хеджування ризику.</p> <p>2.4. Хеджування процентного ризику банку на основі своп-контрактів.</p> <p>3. Практичне заняття: "Хеджування валютного ризику банку:</p> <p>3.1. Форвардні контракти як інструменти хеджування валютного ризику.</p> <p>3.2. Хеджування валютними ф'ючерсами.</p> <p>3.3. Хеджування валютними опціонами.</p> <p>3.4. Хеджування валютного ризику за допомогою своп-контрактів"</p>	0,5	
--	--	-----	--

Закінчення табл. 4

1	2	3	4
Тема 8. Управління фінансовими неціновими ризиками банку	1. Семінарське заняття: "Класифікаційні моделі оцінки кредитного ризику".	0,20	[3; 5; 6; 9; 14; 16]
	2. Практичне заняття: "Використання нормативів національного банку України для оцінювання ризику ліквідності".	0,40	
	3. Семінарське заняття: "Коефіцієнтний аналіз впливу значних концентрацій за активними і пасивними операціями на ліквідність банку".	0,20	
	4. Практичне заняття: "Аналіз розривів ліквідності".	0,40	
	5. Практичне заняття: "Визначення незнижуваного залишку мінливих пасивів та його достатності на покриття розривів між активами і пасивами за термінами".	0,40	
	6. Практичне заняття: "Оцінювання ризику ліквідності за допомогою моделі динамічного індикатора"	0,40	
Тема 9. Управління функціональним і ризиками банку	1. Семінарське заняття: "Управління ризиком інформаційних технологій, ризиком упровадження нових продуктів та послуг, маркетинговим ризиком"	1	[1 – 3; 5; 8; 13; 22]
	2. Практичне заняття: "Практичні аспекти управління ризиками в банку"	1	

Тема 10. Контроль за банківськими ризиками	1. Семінарське заняття: "Етапи кредитного моніторингу 1.1. Контроль за оформленням кредитної справи 1.2. Перевірка цільового використання 1.3. Перевірка кредиту та відсотків 1.4. Оцінка фінансового стану клієнта 1.5. Контроль за збереженням об'єкта застави 1.6. Робота з проблемною заборгованістю".	0,5	[4; 8; 10; 20]
	2. Семінарське заняття: "Порядок здійснення кредитного моніторингу в банку"	0,5	
	3. Практичне заняття: "Виявлення недоліків кредитного моніторингу банку".	0,5	
	4. Практичне заняття: "Рекомендації щодо проведення кредитного моніторингу"	0,5	

6. Самостійна робота студентів

Необхідним елементом успішного засвоєння навчального матеріалу дисципліни є самостійна робота студентів з вітчизняною та закордонною спеціальною економічною літературою, нормативними актами з питань банківської діяльності.

Для цього рекомендується опрацьовувати нові законодавчі та нормативні акти, які публікуються в офіційних виданнях "Урядовий кур'єр", "Голос України", "Відомості Верховної Ради України", аналітичні коментарі та проблемні статті, що друкуються у журналах: "Банківський аудитор", "Банківська справа", "Банківські технології", "Бізнес", "Фінансові ризики" та деяких інших.

Самостійна робота є основним засобом оволодіння навчальним матеріалом у час, вільний від обов'язкових навчальних занять.

Основні види самостійної роботи, які запропоновані студентам:

1. Вивчення лекційного матеріалу.
2. Робота з вивчення рекомендованої літератури.
3. Вивчення основних термінів та понять за темами дисципліни.
4. Підготовка до семінарських і практичних занять, дискусій, роботи в малих групах, тестування.
5. Контрольна перевірка кожним студентом особистих знань за

запитаннями для самостійного поглибленого вивчення та самоконтролю.

Перелік питань для самостійного опрацювання подано в табл. 5.

Таблиця 5

Перелік питань для самостійного опрацювання

Назва теми	Питання для самостійного опрацювання (за модулями та темами)	Література
1	2	3
Змістовний модуль 1. Організація та функціонування системи управління банківськими ризиками		
Тема 1. Теоретичні засади економічних ризиків	1. Ризикостворювальні фактори: принципи створення класифікації ризиків. 2. Система ризиків банківської діяльності	[1; 2; 7; 17; 18; 20; 22]
Тема 2. Процес управління банківськими ризиками	1. Види потенційного банківського ризику. 2. Додаткові підходи до управління банківськими ризиками	[3; 5; 6; 8; 11; 13; 19; 22]

Продовження табл. 5

1	2	3
Тема 3. Організація та функціонування системи ризик-менеджменту в банку	1. Засади стратегічного менеджменту з урахуванням ризику. 2. Банківський менеджмент, як ринкова модель управління економікою	[3; 5; 7; 8; 11; 18]
Тема 4. Виявлення та ідентифікація банківських ризиків	1. Експертні методи оцінки ризиків банку. 2. Використання моделі методології VaR у сучасній практиці вимірювання кредитного ризику	[5; 6; 7; 13; 15]
Тема 5. Методи управління банківськими ризиками	1. Додаткові підходи до управління банківськими ризиками. 2. Методи формування резервів на покриття кредитних ризиків	[1; 2; 5 – 7; 15; 19]
Змістовний модуль 2. Зміст і характеристика механізму управління банківськими ризиками		
Тема 6. Управління інвестиційними ризиками в банку	1. Оцінка проектів за методами аналізу ризику інвестицій. 2. Оптимізація управління позичковими коштами в рамках здійснення інвестиційного проекту. 3. Визначення проектних ризиків. 4. Методи оцінки інвестиційних проектів з урахуванням ризику	[1; 2; 5; 12; 23]
Тема 7. Хеджування	1. Форми процентного ризику. 2. Управління процентним ризиком.	[5; 8; 15; 21]

ризиків у банку	3. Процентний ризик: макроекономічне вимірювання. 4. Критика розповсюджених методів вимірювання процентного ризику. 5. Сутність валютного ризику та вимоги до нього	
Тема 8. Управління фінансовими неціновими ризиками банку	1. Аналіз та оцінка кредитного ризику. 2. Принципи управління кредитним ризиком. 3. Регулювання кредитного ризику. 4. Управління ризиками ліквідності. 5. Закордонна практика управління кредитним ризиком	[3; 5; 6; 9; 14; 16]
Тема 9. Управління функціональними ризиками банку	1. Менеджмент: відповідальність за операції банку та реалізація політики управління ризиком. 2. Основні положення геп-менеджменту	[1 – 3; 5; 8; 13; 22]
Тема 10. Контроль за банківськими ризиками	1. Органи регулювання: створення правової середовища управління ризиком. 2. Органи нагляду: моніторинг управління ризиком. 3. Внутрішні аудитори: розширення функції Ради директорів у межах управління ризиком	[4; 8; 10; 20]

7. Контрольні запитання для самодіагностики

- Надайте характеристику сучасному етапу розвитку науки про ризик.
- Визначте відмінні особливості початкового етапу формування знань про ризик.
- Надайте характеристику концепціям природи ризику.
- Розкрийте сутність, зміст функцій, особливі риси та елементи економічного ризику.
- Складіть класифікацію економічних ризиків на основі ряду критеріїв.
- Дайте визначення терміна "ситуація ризику", окресліть основні типи ситуацій, в яких приймаються рішення.
- Розкрийте сутність поняття "якісний аналіз ризику" в банківській діяльності.
- Надайте визначення терміна "ризик" у банківській справі.
- Назвіть внутрішні та зовнішні чинники банківських ризиків. Охарактеризуйте їх.
- Перелічіть ознаки, що є основою типології банківського кредитного ризику.

11. Надайте характеристику банківському кредитному ризику в залежності від наступних критеріїв: рівень здійснення аналізу ризику та типу позичальника.

12. Назвіть основні види банківських ризиків та охарактеризуйте взаємозв'язки між ними.

13. Назвіть основні методи та інструменти управління банківськими ризиками.

14. Розкрийте сутність поняття "управління ризиком".

15. Поясніть взаємозв'язок банківського кредитного ризику та ризику надлишкової ліквідності.

16. Розкрийте специфіку підходу до розгляду факторів банківського кредитного ризику.

17. Висловіть свою думку стосовно найбільшого впливу факторів банківського кредитного ризику на його величину в сучасних умовах господарювання.

18. Проаналізуйте сучасну ризикову ситуацію в кредитній діяльності вітчизняних банків з точки зору впливу кожної групи факторів банківського кредитного ризику на його величину.

19. Охарактеризуйте головні цілі управління банківським кредитним ризиком.

20. Перелічіть вимоги, що висуваються до системи управління банківським кредитним ризиком, надайте їм характеристику.

21. Визначить, за якими напрямками зазвичай здійснюється вдосконалення системи управління банківським кредитним ризиком.

22. Обґрунтуйте необхідність створення інформаційної управлінської підсистеми в межах системи управління банківським кредитним ризиком.

23. Окресліть послідовність етапів управління банківським кредитним ризиком.

24. Перерахуйте кредитні підрозділи, що складають структуру управління банківським кредитним ризиком.

25. Визначте функції та підпорядкованість кредитних підрозділів, що складають структуру управління банківським кредитним ризиком.

26. Перелічіть методи управління банківським кредитним ризиком.

27. Розкрийте зміст, напрям та організаційну форму методів управління банківським кредитним ризиком.

28. Визначте зміст методології вимірювання банківського

кредитного ризику VaR.

29. Перерахуйте моделі методології VaR, які використовуються провідними банками світу у сучасній практиці вимірювання кредитного ризику.

30. Охарактеризуйте методику розрахунку коефіцієнта чистої відсоткової маржі з врахуванням кредитного ризику.

31. Охарактеризуйте методику розрахунку коефіцієнта сукупного кредитного ризику.

32. Надайте характеристику заходам, що передбачають мінімізацію банківського кредитного ризику.

33. Перелічіть види резервів, які утворюють банки для покриття банківських ризиків.

34. Окресліть основні напрями здійснення страхування банківських ризиків.

35. Надайте визначення кредитним деривативам.

36. Поясніть, в чому різниця звичайного страхування банківських ризиків від хеджування банківських ризиків за допомогою кредитних деривативів.

37. Надайте характеристику ринку кредитних деривативів.

38. Перелічіть види кредитних деривативів.

39. Дослідите механізм хеджування банківського кредитного ризику за допомогою свопа.

40. Розкрийте механізм хеджування банківського кредитного ризику за допомогою опціону.

41. Перелічіть міжнародні рейтингові агентства.

42. Надайте характеристику основним видам міжнародних кредитних рейтингів.

43. Проаналізуйте еволюцію підходів до вимірювання банківських кредитних ризиків.

44. Надайте характеристику системі оцінки ризиків і раннього реагування, що використовуються в практиці доглядових органів розвинутих країн.

45. Окресліть технологію проведення експертної оцінки кредитного ризику.

46. Перерахуйте головні психологічні типи банківських працівників з точки зору їх відношення до ризику.

8. Індивідуально-консультативна робота

Індивідуально-консультативна робота здійснюється за графіком індивідуально-консультативної роботи у формі: індивідуальних занять, консультацій, перевірки виконання індивідуальних завдань, перевірки та захисту завдань, що винесені на поточний контроль тощо.

Формами організації індивідуально-консультативної роботи є:

а) за засвоєнням теоретичного матеріалу:

консультації: індивідуальні (запитання – відповідь);
групові (розгляд типових прикладів – ситуацій);

б) за засвоєнням практичного матеріалу:

консультації індивідуальні і групові;

в) для комплексної оцінки засвоєння програмного матеріалу:

індивідуальне здавання виконаних робіт;
підготовка есе для виступу на науковому семінарі;
підготовка есе для виступу на науковій конференції.

9. Методики активізації процесу навчання

При викладанні дисципліни для активізації навчально-пізнавальної діяльності студентів передбачено застосування таких навчальних технологій, як: проблемні лекції, міні-лекції, робота в малих групах, семінари-дискусії, мозкові атаки, кейс-метод, рольові ігри, презентації.

Основні відмінності активних та інтерактивних методів навчання від традиційних визначаються не тільки методикою і технікою викладання, але і високою ефективністю учбового процесу, який виявляється в:

високої мотивації студентів;

закріпленні теоретичних знань на практиці;

підвищенні самосвідомості студентів;

виробленню здатності ухвалювати самостійні рішення;

виробленню здібності до колективних рішень;

виробленню здібності до соціальної інтеграції;

придбанні навичок вирішення конфліктів;

розвитку здібності до компромісів.

Розподіл форм та методів активізації процесу навчання за темами навчальної дисципліни наведено у табл. 6.

Таблиця 6

**Розподіл форм та методів активізації процесу навчання за темами
навчальної дисципліни**

Назва теми	Практичне застосування навчальних технологій
1	2
Тема 1. Теоретичні засади економічних ризиків	<i>Міні-лекція</i> з питання "Особливості стратегії управління банківськими ризиками". <i>Семінар-дискусія</i> з питання "Сутність банківських ризиків та фактори, що зумовлюють їх виникнення"
Тема 2. Процес управління банківськими ризиками	<i>Проблемна лекція</i> з питання "Прибутковість капіталу з урахуванням ризиків (метод RAROC)". <i>Робота в малих групах</i> при розрахунку економічного капіталу за окремими видами ризиків
Тема 3. Організація та функціонування системи ризик-менеджменту в банку	<i>Проблемна лекція, семінар-дискусія</i> з питання "Організаційні засади побудови системи ризик-менеджменту в банку" <i>Робота в малих групах та рольова гри (інсценізація)</i> при організації роботи структурних підрозділів банку в процесі управління ризиками

Закінчення табл. 6

1	2
Тема 4. Виявлення та ідентифікація банківських ризиків	<i>Проблемна лекція</i> з питання "Кількісні показники оцінювання банківських ризиків". <i>Презентація</i> малими групами VaR-методології кількісної оцінки ризику. <i>Робота в малих групах</i> з вивчення математичних методів оцінювання ризиків. <i>Презентація</i> малими групами звіту "Оцінювання складових факторів ризику валютного портфеля банку"
Тема 5. Методи управління банківськими ризиками	<i>Проблемна лекція</i> з питання "Класифікація методів управління банківськими ризиками". <i>Кейс-метод</i> з питання "Методи уникнення банківських ризиків". <i>Робота в малих групах</i> щодо методів зниження банківських ризиків
Тема 6. Управління інвестиційними ризиками в банку	<i>Проблемна лекція</i> з питання "Традиційної та нетрадиційної (сучасної) портфельної теорії". <i>Робота в малих групах</i> щодо практичного застосування сучасної портфельної теорії. <i>Семінар-дискусія</i> з питання "Цінова модель ринку капіталу В. Шарпа". <i>Робота в малих групах</i> щодо аналізу ефективності управління інвестиційним портфелем банку

Тема 7. Хеджування ризиків у банку	<i>Проблемна лекція</i> з питання "Похідні фінансові інструменти". <i>Міні-лекція</i> з питання "Ефективність управління хеджевим портфелем банку". <i>Робота в малих групах</i> відносно процесу хеджування валютного ризику банку <i>Семінар-дискусія</i> з питання "Хеджування процентного ризику у банку"
Тема 8. Управління фінансовими неціновими ризиками банку	<i>Проблемна лекція</i> з питання "Класифікаційні моделі оцінки кредитного ризику". <i>Робота в малих групах</i> стосовно використання нормативів Національного банку України для оцінювання ризику ліквідності
Тема 9. Управління функціональними ризиками банку	<i>Міні-лекція</i> з питання "Види функціональних ризиків банку". <i>Робота в малих групах</i> з питання "Практичні аспекти управління ризиками в банку". <i>Презентація</i> малими групами звіту "Управління ризиком інформаційних технологій, ризиком упровадження нових продуктів та послуг, маркетинговим ризиком"
Тема 10. Контроль за банківськими ризиками	<i>Кейс-метод</i> з питання "Порядок здійснення кредитного моніторингу в банку". <i>Мозкова атака</i> щодо питання "Робота з проблемною заборгованістю"

Проблемні лекції – спрямовані на розвиток логічного мислення студентів і характеризуються тим, що коло питань теми обмежується двома-трьома ключовими моментами, увага студентів концентрується на матеріалі, що не знайшов відображення в підручниках, використовується досвід закордонних навчальних закладів з роздачею студентам під час лекцій друкованого матеріалу та виділенням головних висновків з питань, що розглядаються. При читанні лекцій студентам даються питання для самостійного розмірковування, проте лектор сам відповідає на них, не чекаючи відповідей студентів. Система питань в ході лекції відіграє активізуючу роль, примушує студентів сконцентруватися і почати активно мислити в пошуках правильної відповіді.

Міні-лекції – передбачають виклад навчального матеріалу за короткий проміжок часу й характеризуються значною ємністю, складністю логічних побудов, образів, доказів та узагальнень. Міні-лекції проводяться, як правило, як частина заняття-дослідження.

Робота в малих групах – використовується з метою активізації роботи студентів при проведенні семінарських і практичних занять. Це так звані групи психологічного комфорту, де кожен учасник відіграє свою особливу роль і певними своїми якостями доповнює інших. Використання

цієї технології дає змогу структурувати практично-семінарські заняття за формою і змістом, створює можливості для участі кожного студента в роботі за темою заняття, забезпечує формування особистісних якостей та досвіду соціального спілкування.

Семінари-дискусії – передбачають обмін думками і поглядами учасників з приводу даної теми, а також розвивають мислення, допомагають формувати погляди і переконання, виробляють вміння формулювати думки й висловлювати їх, вчать оцінювати пропозиції інших людей, критично підходити до власних поглядів.

Мозкові атаки – це метод розв'язання невідкладних завдань за дуже обмежений час. Сутність його полягає в тому, щоб висловити як найбільшу кількість ідей за невеликий проміжок часу, обговорити і здійснити їх селекцію.

Кейс-метод (метод аналізу конкретних ситуацій) – дає змогу наблизити процес навчання до реальної практичної діяльності спеціалістів і передбачає розгляд виробничих, управлінських ат інших ситуацій, складних конфліктних випадків, проблемних ситуацій, інцидентів у процесі вивчення навчального матеріалу.

Рольові ігри (інсценізації) – форма активізації студентів, за якої вони задіяні в процесі інсценізації конкретної ситуації у ролі безпосередніх учасників подій.

Презентації – виступи перед аудиторією – використовуються для представлення певних досягнень, результатів роботи групи, звіту про виконання індивідуальних завдань, інструктажу.

10. Система поточного та підсумкового контролю знань студентів

Система оцінювання знань, вмінь та навичок студентів враховує види занять, які згідно з програмою навчальної дисципліни "Управління банківськими ризиками" передбачають лекційні, семінарські та практичні заняття, а також самостійну роботу. Система оцінювання результатів успішності засвоєння знань, вмінь, комунікацій, автономності та відповідальності студентів, що відповідає певному рівню Національної рамки кваліфікацій України включає поточний, модульний (відповідно визначеному змістовому модулю), та підсумковий/семестровий контроль результатів навчання.

Поточний контроль здійснюється протягом семестру під час проведення лекційних, практичних, семінарських занять і оцінюється сумою набраних балів.

Модульний контроль проводиться з урахуванням поточного контролю за відповідний змістовий модуль і має на меті *інтегровану* оцінку результатів навчання студента після вивчення матеріалу з логічно завершеної частини дисципліни – змістового модуля. Модульний контроль проводиться у формі колоквиуму або модульної контрольної роботи за відповідний змістовий модуль.

Підсумковий/Семестровий контроль проводиться у формі заліку у терміни, передбачені графіком навчального процесу. Підсумкова кількість балів за змістовий модуль може виставляється як сума балів за всіма формами контролю плюс оцінка за колоквиум.

Поточний контроль передбачає наступні види:

1. *Усне опитування* – найбільш поширений метод контролю знань студентів. При усному контролі встановлюється безпосередній контакт між викладачем і студентом, в процесі якого викладач отримує широкі можливості для вивчення індивідуальних особливостей засвоєння студентами навчального матеріалу.

2. *Фронтальне опитування* проводиться у формі бесіди викладача з групою. За його допомогою викладач може перевірити виконання студентами домашнього завдання, з'ясувати готовність групи до вивчення нового матеріалу, визначити сформованість основних понять, засвоєння нового навчального матеріалу, який був тільки що розібраний на занятті.

3. *Індивідуальне опитування* передбачає ґрунтовні, розгорнуті відповіді студентів на питання, що відносяться до досліджуваного навчального матеріалу. Питання індивідуального опитування стимулюють студентів логічно мислити, порівнювати, аналізувати, доводити, підбирати переконливі приклади, встановлювати причинно-наслідкові зв'язки, робити обґрунтовані висновки.

4. *Письмові контрольні роботи* – ефективний метод перевірки й оцінки знань, умінь і навичок студентів, а також їх творчих здібностей і дають можливість в найбільш короткий термін одночасно перевірити засвоєння навчального матеріалу всіма студентами групи та визначити напрямки для індивідуальної роботи з кожним. Однорідність робіт, що виконуються студентами, дозволяє пред'являти до всіх однакові вимоги і

об'єктивно оцінити результати навчання.

5. *Тестування* – це перевірка знань, що здійснюється у формі відповідей студентів на різні питання. Тестовий контроль дає можливість при незначних витратах аудиторного часу перевірити усіх студентів. Чим більше тестових завдань, тим надійніше оцінка знань. Тести є "закритими", тобто мають варіанти відповідей; питання є стислими і абсолютно ясними; оптимальна кількість відповідей не перевищує 4–6. Кожен варіант відповіді є стислим і абсолютно ясним.

6. *Колоквіум* – це форма перевірки і оцінювання знань студентів в системі освіти у вищих навчальних закладах. Являє собою проміжний міні-екзамен, що проводиться з ініціативи викладача. Має на меті оцінити поточний рівень знань студентів та вміння їх застосовувати у практичній діяльності. На колоквіум виносяться усі пройдені теми і студент, як на підсумковому іспиті, отримує єдину оцінку, яка йде в залік з дисципліни

Підсумковий контроль з дисципліни проводиться у формі заліку, який полягає в оцінці засвоєння студентом навчального матеріалу та на підставі результатів виконання ним певних видів робіт на практичних, семінарських заняттях та самостійної роботи.

Підсумкова кількість балів з навчальної дисципліни (максимум 100 балів), визначається як сума (проста) балів за результати успішності студента при поточному контролі, включаючи колоквіум або підсумкову комплексну контрольну роботу.

Бали, отримані за колоквіум або підсумкову комплексну контрольну роботу, додаються до балів за поточну успішність. Залік виставляється за результатами роботи студента впродовж усього семестру. Сумарний результат у балах складає: "60 і більше балів – зараховано", "59 і менше балів – незараховано" і заноситься у залікову "Відомість обліку успішності" навчальної дисципліни.

Розподіл балів за формами та методами навчання наведено у табл. 7.

Таблиця 7

Розподіл балів за формами та методами навчання

Теми змістовного модуля		Лекції	Практичні	Домашні завдання	Есе	Поточні КР	Самостійне завдання	Колоквіум	Σ
ЗМІСТОВНИЙ МОДУЛЬ 1	ТЕМА 1. Теоретичні засади економічних ризиків	1	1	1	5	5	12	12	50
	ТЕМА 2. Процес управління банківськими ризиками	1	1	1					
	ТЕМА 3. Організація та функціонування системи ризик-менеджменту в банку	2	1	1					
	ТЕМА 4. Виявлення та ідентифікація банківських ризиків	1	1	1					
	ТЕМА 5. Методи управління банківськими ризиками	1	1	1					
ЗМІСТОВНИЙ МОДУЛЬ 2	ТЕМА 6. Управління інвестиційними ризиками в банку	1	2	1	5	10	12	50	
	ТЕМА 7. Хеджування ризиків у банку	1	2	1					
	ТЕМА 8. Управління фінансовими неціновими ризиками банку	2	2	1					
	ТЕМА 9. Управління функціональними ризиками банку	1	4	1					
	ТЕМА 10. Контроль за банківськими ризиками	1	2	1					
Σ		12	17	10	5	10	22	24	100

Структура колоквіуму за змістовим модулем 1

Завдання 1 (стереотипне) – 2 бали

Випускник вищого навчального закладу отримав пропозицію вибору двох місць роботи. Йому потрібно здійснити вибір однієї з цих пропозицій на основі такої інформації:

Місце роботи	1 варіант		2 варіант	
	Імовірність	Дохід, ум. од.	Імовірність	Дохід, ум. од.
А	0,5	120	0,5	220
Б	0,4	110	0,6	210

Зробити висновки щодо вибору місця роботи.

Завдання 2 (стереотипне) – 2 бали

Кредитний портфель банку має такий вигляд:

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
S_i	100	350	800	650	200	900	750	150	400	500
$p_i(c)$	0,2	0,3	0,1	0,5	0,4	0,6	0,05	0,3	0,15	0,25

де S_i – сума i -ї кредитної угоди (тис. грн);

$p_i(c)$ – кредитний ризик щодо її кредитної угоди.

Визначити можливу (сподівану) величину збитків за кредитним портфелем, середньозважений кредитний портфельний ризик, дисперсію (варіацію) та середньоквадратичне відхилення кредитних ризиків щодо угод, які складають кредитний портфель банку.

Завдання 3 (діагностичне) – 2 бали

Приватний підприємець заощадив 20 тис. ум. од. Потім запозичив у партнера ще 80 тис. ум. од. під 10 % річних. Підприємець вирішив інвестувати всю готівку в акції відомої компанії розраховуючи на річне зростання курсу в 20 %. Під впливом світової економічної кризи курс почав падати. Коли курс знизився на 40% підприємець продав ненадійні акції. В результаті було повернено 60 тис. ум. од., збитки склали 48 тис. ум. од.

Відомо, що партнер вклав 100 тис. ум. од. і повернув 60 тис. ум. од.

Визначити ступінь ризику для приватного підприємця та його партнера. Зробити висновки.

Завдання 4 (діагностичне) – 2 бали

Фірма проводила операції з двома видами акцій. Ефективність їх є випадковою величиною і залежить від стану економічного середовища. Сподівана ефективність цих акцій однакова.

Експерти вважають, що на ринку можуть виникнути дві ситуації:

$$Q_1 - з p_1 = 0,2$$

$$Q_2 - з p_2 = 0,8$$

Різні акції реагують на ці ситуації по різному.

Курс акцій першого виду у ситуації Q_1 зростає на 5 %, у ситуації Q_2 на 1,25 %.

Курс акцій другого виду у ситуації Q_1 падає на 1 %, у ситуації Q_2 зростає на 2,75 %.

Якщо припустити, що інвестор взяв гроші в борг під 1,5 % річних, йому необхідно терміново прийняти рішення: які акції слід придбати?

Завдання 5 (евристичне) – 4 бали

Ви є володарями двох різних звичайних акцій А та Б (1,2) з:

$M_1=40\%$	$M_2=60\%$
$\sigma_1=5\%$	$\sigma_2=8\%$

і $\rho_{12}=0$

Обчислити та проаналізувати сподівану норму прибутку та ризик портфелів, які можливо сформувані з цих акцій. (В розв'язання завдання включити графічне пояснення).

Критерії оцінювання колоквіуму за модулем 1

Визначення загальної оцінки за результатами колоквіуму здійснюється як сума оцінок за кожне завдання з врахуванням наступних критеріїв оцінювання:

Завдання 1, 2 (стереотипне) – (max 2 бали).

2 бали	вирішення завдання у повному обсязі, без допущення помилок, за вірним алгоритмом, який демонструє фундаментальні знання, може бути технічна неточність
1,5 бала	вирішення завдання з однією незначною помилкою
1 бал	вирішення завдання з незначною кількістю помилок
0,5 бала	вирішення завдання зі значною кількістю помилок

Якщо завдання не вирішено, оцінка не ставиться.

Завдання 3, 4 (діагностичне) (max 2 бали).

2 бали	вирішення завдання у повному обсязі, без допущення методологічних помилок, з чітким володінням понятійним апаратом та методами відображення операцій, з демонстрацією впливу ризиків на операції банку
--------	--

1,5 бала	вирішення завдання концептуально вірно, якщо правильно визначений алгоритм розв'язання завдання, загальний підхід до вирішення завдання свідчить про добре володіння студентом матеріалом, є розуміння сутності банківських ризиків та їх впливу на фундаментальну управлінську модель, але допущені механічні чи незначні помилки
1 бал	вирішення завдання не в повному обсязі, з допущенням неточностей або нерозуміння сутності операцій та їх впливу на діяльність банку
0,5 бала	вирішення завдання зі значною кількістю помилок, коли більшість банківських операцій не відображено у фундаментальних термінах

Якщо студент не надав відповіді взагалі, завдання не оцінюється.

Завдання 5 (евристичне) – (має 4 бали).

4 бали	завдання вирішено системно правильно. Продемонстровані знання вітчизняного та зарубіжного досвіду функціонування системи управління банківськими ризиками, уміння самостійно використовувати нормативні джерела, інструктивні матеріали. Усі розрахунки мають бути складені вірно.
3 бали	концептуально правильне вирішення завдання, причому продемонстровані системні знання навчального матеріалу та вміння використовувати формули, проте допущені незначні неточності
2 бали	при розв'язанні завдання мають місце часткові помилки аргументації щодо вибору методів уникнення, зниження та самостійного протистояння банківським ризикам, завдання виконано без аргументації дій та наявності комплексного бачення щодо управління ризиками, припущені концептуальні помилки
1 бал	при виконанні завдання студент демонструє часткове вміння використання формул, теоретичні знання, але без достатнього розуміння застосовує навчальний матеріал, і припускається суттєвих помилок
0,5 бала	при вирішенні завдання спостерігається неопанування значної частини програмного матеріалу, якщо студент не може правильно виконати завдання, стикається зі значними труднощами в процесі дослідження ризиків

Якщо студент не надав відповіді взагалі, завдання не оцінюється.

Структура колоквиуму за змістовим модулем 2

Завдання 1 (стереотипне) – 1 бал

Підприємство "Експерт" впроваджує новий вид товару. Під час маркетингових досліджень було звернено увагу на можливі збитки, як результат не досить вивченого ринку збуту. Очікувані збитки складатимуть:

	1	2	3
--	---	---	---

S_i	600	800	-500
$p_i(c)$	0,2	0,4	0,4

де S_i – сума i -ї кредитної угоди (тис. грн);

$p_i(c)$ – кредитний ризик щодо i -ї кредитної угоди.

Визначити можливу (сподівану) величину ризику, тобто збитків.

Завдання 2 (стереотипне) – 1 бал

Визначити ступінь ризикованості кредитного портфеля банку, який має такий вигляд:

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
S_i	100	350	800	650	200	900	750	150	400	500
$p_i(c)$	0,2	0,3	0,1	0,5	0,4	0,6	0,05	0,3	0,15	0,25

на підставі наступних показників:

семіваріації, семіквадратичного відхилення та коефіцієнта асиметрії.

Завдання 3 (діагностичне) – 2 бали

Торгівельна фірма одержує вироби від трьох постачальників. Як показують спостереження, перший постачальник дає 1 % браку, другий – 2 %, третій – 3 %.

Потрібно визначити частку продукції від кожного постачальника і з рівняння ризиків торгової фірми відносно кожного з них, визначити загальний ризик торгової фірми.

Оскільки вся інформація має імовірнісний характер, то ризик визначаємо також як імовірність деякої події (реалізація бракованого виробу).

Завдання 4 (діагностичне) – 2 бали

Кредитний портфель банку має вигляд:

i	1	2	3	4	5
S_i	100	350	800	650	200
$p_i(c)$	0,2	0,3	0,1	0,5	0,4

Тут S_i – сума позики (тис. грн); p_i – сукупний кредитний ризик щодо

кредитної угоди.

До банку звернувся позичальник із клопотанням про надання йому позики в сумі 500 тис. грн строком на 6 місяців. У результаті проведеного аналізу кредитоспроможності позичальника було встановлено:

сукупний кредитний ризик щодо потенційної кредитної угоди $p_i=0,5$;
середньозважена ймовірність повної або часткової втрати позичених коштів $P_{CP}=0,3$

середній строк затримки повернення кредиту (T_{CP}) = 2 МІСЯЦІ.

Необхідно визначити відсоткову ставку за кредитною угодою з урахуванням ризику, якщо вільна від ризику ставка відсотка, що прогнозується на ринку банківських кредитів у період затримки повернення кредиту – 90 %.

Завдання 5 (евристичне) – 6 балів

Підприємство прагне оновити певну частку основного капіталу. Для цього клієнт звертається в банк за кредитом, сума якого становить A умовних одиниць. Банк отримав такі дані для величини IRR на основі вибірки, Обсяг якої $n = 200$:

$M_B = 60 \%$, $\sigma_B = 7 \%$, $SSV_B = 5 \%$, $M_O = 56 \%$,

$\sigma_{M_O} = 9 \%$, $SSV_{M_O} = 4 \%$, $m = 96$, $k = 101$.

У результаті застосування розпливчастого методу аналізу ієрархій отримано такі коефіцієнти: $k_1 = 0,4$, $k_2 = 0,3$, $k_3 = 0,1$, $k_4 = 0,2$.

Ставка відсотка за кредит 40 %, $\gamma = 0,95$.

Зробити обґрунтовані висновки.

Критерії оцінювання колоквиуму за модулем 2

Визначення загальної оцінки за результатами колоквиуму здійснюється як сума оцінок за кожне завдання з врахуванням таких критеріїв оцінювання:

Завдання 1, 2 (стереотипне) – (max 1 бал).

1 бал	вирішення завдання у повному обсязі, без допущення помилок, за вірним алгоритмом, який демонструє фундаментальні знання дисципліни
0,5 бала	вирішення завдання з незначною кількістю помилок, якщо недостатньо точно зроблені висновки

Якщо завдання не вирішено, оцінка не ставиться.

Завдання 3, 4 (діагностичне) – (має 2 бали).

2 бали	вирішення завдання у повному обсязі, без допущення методологічних помилок, з чітким володінням понятійним апаратом та методами відображення операцій з розрахунку ризиків, з демонстрацією впливу ризиків на діяльність банку
1,5 бала	вирішення завдання концептуально вірно, якщо правильно визначений алгоритм розв'язання завдання, загальний підхід до вирішення завдання свідчить про добре володіння студентом матеріалом, є розуміння сутності банківських операцій, але допущені механічні чи незначні помилки
1 бал	вирішення завдання не в повному обсязі, з допущенням неточностей або нерозуміння сутності операцій банку
0,5 бала	вирішення завдання зі значною кількістю помилок, коли більшість банківських операцій не відображено розрахунках та висновках

Якщо студент не надав відповіді взагалі, завдання не оцінюється.

Завдання 5 (евристичне) – (має 6 балів).

6 балів	завдання вирішено системно правильно. Продемонстровані знання вітчизняного та зарубіжного досвіду функціонування системи управління банківськими ризиками, вміння самостійно використовувати нормативні джерела, інструктивні матеріали з фінансового дисципліни. Усі формули і розрахунки мають бути вірними
5 балів	концептуально правильне вирішення завдання, причому продемонстровані системні знання навчального матеріалу та вміння використовувати формули, що відповідають змісту операції, проте у деяких розрахунках допущені незначні неточності
4 бали	при розв'язанні завдання мають місце частково помилкові аргументації
3 бали	завдання виконано без аргументації дій та наявності комплексного бачення складання розрахунків та графіків, припущені концептуальні помилки
2 бали	при виконанні завдання студент демонструє часткове вміння складання схем та графіків, теоретичні знання, але без достатнього розуміння застосовує навчальний матеріал і припускається суттєвих помилок
1 бал	при вирішенні завдання спостерігається неопанування значної частини програмного матеріалу, якщо студент не може правильно виконати завдання, стикається зі значними труднощами в процесі визначення рівня банківських ризиків

Якщо студент не надав відповіді взагалі, завдання не оцінюється.

Для виставлення залікових оцінок (залік диференційований) використовується розширена шкала підсумкового контролю. Оцінки за цією шкалою заносяться до відомостей обліку успішності, індивідуального навчального плану студента та іншої академічної документації. У документи про освіту та академічну документацію для

мобільності студентів (додаток до диплому Європейського зразку) негативні оцінки не заносяться, оцінка "достатньо" (54 – 59 балів) замінюється на оцінку "задовільно" (60 балів). Оцінки за розширеною шкалою виставляються на підставі накопичувальної бальної шкали (табл. 8).

Таблиця 8

Оцінки за розширеною шкалою

Проміжок за накопичувальною бальною шкалою	Оцінка за розширеною шкалою
90 – 100	відмінно
74 – 89	добре
60 – 73	задовільно
54 – 59	достатньо
1 – 53	незадовільно

Оцінки за національною шкалою виставляються за такими вимогами (табл. 9).

Таблиця 9

Оцінки за національною шкалою

Сума балів	Оцінка за національною шкалою	
	екзамен	залік
90 – 100	відмінно	зараховано
82 – 89	добре	
74 – 81		
64 – 73		
60 – 63	задовільно	не зараховано
35 – 59	незадовільно	
1 – 34		

11. Рекомендована література

11.1. Основна

1. Аналіз і управління економічним ризиком : навч. посібн. для

студ. вищ. навч. закладів / А. В. Матвійчук ; Вінниц.нац. технік.ун-т. – К. : Центр навчальної літератури, 2005. – 219 с.

2. Аналіз моделювання та управління економічним ризиком : навч.-метод. посібн. / В. В. Вітлінський, П. І. Верченко. – К. : КНЕУ, 2000. – 292 с.

3. Банківські ризики. Теорія та практика управління : монографія / Л. Примостка, А. Лисенок, Е. Чуб. – К. : КНЕУ, 2008. – 456 с.

4. Ризики в банківській системі країн Європейського Союзу: методи визначення та управління / О. Г. Савченко // Київський національний ун-т ім. Тараса Шевченка. – К., 2004. – 235 с.

5. Управління банківськими ризиками: навчальний посібник / під ред. Л. Примосткої. – 2-ге вид., без змін. – К. : КНЕУ, 2009. – 600 с.

6. Управління кредитним ризиком банку : монографія / О. А. Криклій, Н. Г. Маслак та ін. – Суми : ДВНЗ "УАБС НБУ", 2008. – 86 с.

7. Управління ризиками в банківській діяльності / Н. Д. Галапуп. – Тернопіль : Тернопільська академія народного господарства, 2001. – 225 с.

8. Управління ризиками та економічною безпекою : навч.-метод. посібн. для сам ост. вивч. дисципліни / [О. Д. Гудзинський, С. М. Судомир, Т. О. Гуренко та ін.]. – К. : ІПК ДСЗУ, 2010. – 237 с.

9. Ющенко В. А. Управління валютними ризиками : навч. посібн. / В. А. Ющенко, В. І. Міщенко. – К. : Знання, 1998. – 444 с.

11.2. Додаткова

10. Банківські операції : підручник / А. М. Мороз, М. І. Савлук, М. Ф. Пуховкіна та ін. – 2-ге вид., випр. і доп. ; За ред. д-ра екон. наук, проф. А. М. Мороза. – К. : КНЕУ, 2002. – 476 с.

11. Беляков А. В. Банковские риски: проблемы учета, управления и регулирования: Разраб. по упр. банком / А. В. Беляков. – М. : БДЦ-пресс, 2003. – 256 с.

12. Внукова Н. Н. Банковские операции: расчетное и кредитное обслуживание предприятий : навч. посібн. / Н. Н. Внукова. – Х. : ВАТ "Модель Всесвіту", 2002. - 512 с.

13. Волкова Н. И. Управление банковской деятельностью : учебн.-практ. пособ. / под общей редакцией П. В. Егорова. – Донецк : ООО "Юго-Восток Лтд", 2003. – 338 с.

14. Волошин И. В. Оценка банковских рисков: новые подходы / И. В. Волошин. – К. : Эльга, 2004 – 213 с.

15. Грюнинг Х. ван Брайович Анализ банковских рисков: Система оценки корпоратив. упр. и упр. финансовым риском / Хенни ван Грюнинг, Соня Брайович Братанович ; пер. с англ. – М. : Весь Мир, 2003 – 289 с.

16. Кабушкин С. Н. Управление банковским кредитным риском : учебн. пособ. [для вузов] / С. Н. Кабушкин. – М. : Новое знание, 2004. –

336 с.

17. Капіталізація банків: методи оцінювання та напрямки підвищення: монографія / В. В. Коваленко, К. Ф. Черкашина. – Суми : ДВНЗ "УАБС НБУ", 2010. – 153 с.

18. Круш П. В. Оцінка бізнесу : навч. посібн. / П. В. Круш, С. В. Поліщук. – К. : Центр навчальної літератури, 2004. – 264 с.

19. Лисенок О. В. Управління ризиками в банку : автореф. дис. ... канд. екон. наук : 08.04.01 / О. В. Лисенок. – К. : Київ. нац. екон. ун-т ім. В. Гетьмана, 2006. – 19 с.

20. Основы банковской деятельности (Банковское дело) : учебн. пособ. / под ред. К. Р. Тагирбекова. – М. : Изд. дом "ИНФРА-М" ; Изд. "Весь мир", 2001. – 720 с.

21. Соколов Ю. А. Система страхования банковских рисков / Ю. А. Соколов, Н. А. Амосова. – М. : Элит, 2003. – 287 с.

22. Управление рисками : учебн. пособ. – 2-е изд., испр. и доп. – СПб. : ОЦЭиМ, 2004. – 457 с.

23. Шелудько В. М. Фінансовий ринок : підручник / В. М. Шелудько. – 2-ге вид., стер. – К. : Знання, 2008. – 535 с.

11.3. Ресурси мережі Інтернет

24. Державний комітет статистики України. – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua>.

25. Комітет економічних реформ. – Режим доступу : <http://www.president.gov.ua>.

26. Ліга Бізнес-Інформ. – Режим доступу : <http://www.liga.net>.

27. Національне агентство України з питань розвитку та європейської інтеграції. – Режим доступу : <http://www.investing.org.ua/ua/default/491>.

28. Національний інститут стратегічних досліджень. – Режим доступу : <http://www.niss.gov.ua>.

29. Нормативні акти України. – Режим доступу : <http://www.nau.kiev.ua>.

30. Офіційний сайт Верховної Ради України. – Режим доступу : <http://www.rada.gov.ua>.

31. Офіційний сайт Національного банку України. – Режим доступу : <http://www.bank.gov.ua>.

32. Право. Україна. – Режим доступу : <http://www.legal.com.ua>.

33. Українське право. – Режим доступу : <http://www.ukrpravo.com>.

34. Урядовий портал. – Режим доступу : <http://www.kmu.gov.ua>.

Зміст

Вступ	3
1. Кваліфікаційні вимоги до студентів	5
2. Тематичний план навчальної дисципліни	8
3. Зміст навчальної дисципліни за модулями та темами	9
4. Плани лекцій	11
5. Плани семінарських та практичних занять	14
6. Самостійна робота студентів	18
7. Контрольні запитання для самодіагностики	20
8. Індивідуально-консультативна робота	22
9. Методики активізації процесу навчання	23
10. Система поточного та підсумкового контролю знань студентів	26
11. Рекомендована література	36

НАВЧАЛЬНЕ ВИДАННЯ

**Робоча програма
навчальної дисципліни
"УПРАВЛІННЯ БАНКІВСЬКИМИ
РИЗИКАМИ"**

**для студентів спеціальності
8.03050802 "Банківська справа"
всіх форм навчання**

Укладачі: **Колодізєв Олег Миколайович**
Дзеніс Вікторія Олександрівна

Відповідальний за випуск **Колодізєв О. М.**

Редактор **Бутенко В. О.**

Коректор **Бутенко В. О.**

План 2014 р. Поз. № 36 ЕВ. Обсяг 39 стор.

Видавець і виготівник – видавництво ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 61166, м. Харків, пр. Леніна, 9а

---

*Свідоцтво про внесення до Державного реєстру суб'єктів видавничої справи
Дк № 481 від 13.06.2001 р.*